

درس ۵

تمییز

تمییز اسمی است منصوب، نکره و غالباً جامد که جهت رفع ابهام از جمله به کار می‌رود و راه تشخیص آن علاوه بر آنچه گفته شد این است که در ترجمه‌ی آن کلماتی مانند: از نظر...، از جهت...، از لحاظ... و... استفاده می‌شود.

نکات:

- ۱- اسامی منصوب پس از اسامی تفضیل، تمییز هستند.
«إِنَّ أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيْمَانًا أَحْسَنَهُمْ أَخْلَاقًا.»
تمییز و منصوب   تمییز و منصوب
- ۲- دو کلمه‌ی خیر و شر اگر به معنای خوب‌تر و بدتر باشند نیاز به رفع ابهام (تمییز) دارند. (در این حالت غالباً بدون «ال» هستند).
«أَنْتَ خَيْرٌ مِنِّي أَخْلَاقًا.»
- ۳- معدودهایی که پس از اعداد به کار می‌روند تمییز هستند. (اعداد ۳ به بعد)
«رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكِبًا.»
- ۴- اسامی منصوبی که پس از ظرف‌ها، پیمانه‌ها، واحدهای شمارش و... به کار می‌روند تمییز هستند.
«شَرِبْتُ كُوبًا شَايًا.»   «اشْتَرَيْتُ مَتْرِينَ قِمَاشًا.»
تمییز
- ۵- بعد از فعل‌های «كُفِيَ، كَبُرَ، حَسُنَ، طَابَ، تَقَدَّمَ، مَلَأَ، امْتَلَأَ، فَاضَ (لبریز شد)، زَادَ، اِزْدَادَ...» معمولاً تمییز به کار می‌رود.
«اشْتَهَرْتُ فِي مَدِينَتِي عِلْمًا.»
«لَا اَمْلِكُ مَثْقَلًا ذَهَبًا.»
- ۶- تنها تمییزهای مشتق کتاب‌های درسی عبارتند از: } - وَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا.
- كَفِيَ بِاللَّهِ شَهِيدًا. (وکیلاً، حسیباً)
- ۷- نقش‌های مبتدا، فاعل و مفعول می‌توانند تمییز واقع شوند. جهت تشخیص این که تمییز در اصل چه چیزی بوده است از روش زیر استفاده می‌کنیم:
الف) اگر جمله اسمیه بود و در خبر آن نیز فعل وجود نداشت، تمییز در اصل مبتدا بوده است.
«هَوَاءَنَا أَشَدُّ تَلَوْتًا.» ← «تَلَوْتُ هَوَاءَنَا أَشَدُّ.»
تمییز   مبتدا
و منصوب
- ب) اگر فعل جمله لازم باشد، تمییز در اصل فاعل بوده است.
«حَسُنَ ذَلِكَ التَّلْمِيذُ خَلْقًا.» ← «حَسُنَ خَلْقَ ذَلِكَ التَّلْمِيذِ.»
تمییز   فاعل
- ج) اگر فعل جمله متعدی باشد، تمییز در اصل مفعول بوده است.
«نَظَّمْتُ الْكُتُبَ صَفُوفًا.» ← «نَظَّمْتُ صَفُوفَ الْكُتُبِ.»
تمییز   مفعول

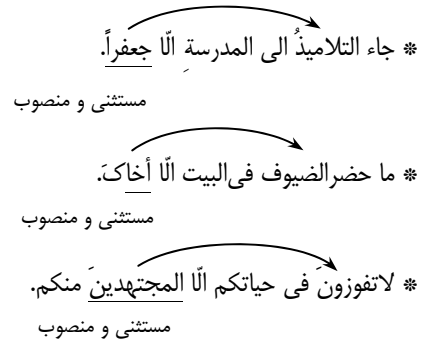
درس ۶

مستثنی

به اسمی که بعد از حرف استثناء «ألا» قرار می‌گیرد مستثنی (جدا شده) می‌گویند و به اسمی که قبل از «ألا» قرار دارد و حالت کلی دارد و مستثنی از آن جدا می‌شود، مستثنی‌منه (جدا شده از آن) گفته می‌شود.

چگونگی اعراب مستثنی:

(۱) اگر مستثنی‌منه در جمله ذکر شده باشد که به آن **مستثنای تام** می‌گویند، مستثنی منصوب خواهد بود.

۲- اگر مستثنی‌منه در جمله ذکر نشده باشد که این اتفاق در جملات منفی و سؤالی رخ می‌دهد و به آن **مستثنای مفرغ** می‌گویند. جهت تشخیص اعراب مستثنی، «ألا» را در نظر نمی‌گیریم هر نقشی کلمه‌ی بعد از آن پذیرفت متناسب با آن اعراب می‌شود. [یا می‌توان گفت جمله‌ی قبل از «ألا»

(قالَ مجهول ← قيلَ)

را بررسی می‌کنیم که کدام‌یک از نقش‌های اصلی را ندارد.]

۵- ما قيلَ عنكَ في المدرسةِ ألا الثناء.

۱- لا يقول المؤمن ألا الحق.

نائب فاعل و مرفوع

مستثنی مفرغ منصوب به اعراب مفعول

۶- لا يُسمعُ في الغابةِ ألا أصواتُ الطيور.

۲- ما كان هدف المعلمينَ ألا التعليم.

خبر كان و منصوب

نائب فاعل و مرفوع

۳- لا يذهبُ إلى الصفِّ ألا تلميذٌ.

فاعل و مرفوع

۷- هل جزاء الاحسانِ ألا الاحسانُ.

خبر و مرفوع

۴- ما كانَ في غرفةِ المديرِ ألا تلميذٌ.

اسم مؤخر كان و مرفوع

۸- و ما المالُ و الاهلونَ ألا ودائعٌ.

خبر و مرفوع

← **نکته‌ی مهم:** در ترجمه‌ی جملات منفی دارای مستثنای مفرغ می‌توان آن‌ها را به صورت مثبت و همراه با فقط ترجمه کرد.

«لا تذكروا ألا الله.» } فقط خدا را یاد کنید.
خدا را فقط یاد کنید.

درس ۷

منادا

به اسمی که بعد از حرف ندا «یا» قرار می‌گیرد منادا می‌گویند.

انواع منادا:

۱- **منادای عَلم:** اگر یک اسم خاص انسان، شهر، کشور و ... مورد خطاب قرار بگیرد به آن منادای عَلم می‌گویند. منادای عَلم مبنی بر ضمّ و محلاً منصوب است.

یا علی! / یا فاطمة! / یا قدس! / یا ایران! ...

۲- **منادای نکره‌ی مقصوده:** اگر یک اسم نکره، مورد خطاب و قصد قرار بگیرد به آن منادای نکره‌ی مقصوده می‌گویند. در این حالت نیز منادا مبنی بر ضمّ و محلاً منصوب است.

«یا طالب! اجلس هناک.» «یا رجل! خذ بیدی!» «یا تلمیذة! اذهبی الی الصف.»

۳- **منادای مضاف:** اگر اسمی که می‌خواهد مورد خطاب قرار گیرد دارای مضاف‌الیه باشد به آن منادای مضاف می‌گویند. منادای مضاف، مضاف، منصوب است.

«یا روح الله!» «یا أبا الفضل! ...»
منادای مضاف و منصوب منادای مضاف و منصوب به الف

تست (۸): عین المنادی الذی یختلف نوع اعرابه:

(۱) یا تلمیذاتِ المدرسة! احفظن حجابکن.

(۲) یا مسلمی العالم! اتحدوا ضدّ المستکبرین.

(۳) یا معلمی الغزیز! أُحِبّکَ کثیراً.

(۴) یا تلمیذی! اذهبا الی الصف.

پاسخ: گزینه‌ی (۳)

در گزینه‌ی (۳) اعراب تقدیری داریم: (معلم + ی)

بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه‌ی (۱): اعراب فرعی (منصوب به کسره)

گزینه‌ی (۲): اعراب فرعی (مسلمین + العالم)

گزینه‌ی (۴): اعراب فرعی (تلمیذین + ی)

نکات:

۱- «اللهم» در اصل «یا الله» بوده است که «یا» آن حذف شده و به جای آن «م» قرار گرفته است. بنابراین اللهم، منادای عَلم، مبنی بر ضمّ و محلاً منصوب است.

۲- منادا دارای انواع دیگری نیز می‌باشد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها منادای **شبه‌مضاف** است. این نوع منادا هنگامی است که پس از یک اسم نکره، جارومجرور (یا شبه‌جمله) و یا جمله‌ی وصفیه قرار بگیرد. در این حالت منادا تنوین فتحه خواهد گرفت و منصوب است.

«یا بصیراً بالعباد!» «یا مجتهدةً فی الدرس!» «یا وجیهةً عندالله!»

«یا عالماً لا یعلم!» ... «یا صادقاً لا یخلف!»

۳- اگر اسمی که می‌خواهیم بر سر آن «یا» بیاوریم دارای «ال» باشد، «یا» مستقیماً بر سر آن نمی‌آید. در این حالت در صورت مذکر بودن «أیها» و در صورت مؤنث بودن «اینها» استفاده می‌شود. در این حالت منادا «ای» و «ایته» خواهد بود. که از نوع نکره‌ی مقصوده، مبنی بر ضمّ و محلاً

منصوب است. به «ها» حرف تنبیه گفته می‌شود. به اسم «ال» دار پس از «ایها» و «ایتها» که همواره مرفوع است، تابع منادا گفته می‌شود. (اگر این اسم جامد باشد به آن عطف بیان و اگر مشتق باشد صفت می‌گویند.)

«یا ایها المؤمنون.» «یا ایتها الطفلة.»

منادای نکره‌ی مقصوده مبنی بر ضمّ مبنی بر ضمه و محلاض منصوب محلاً منصوب
حرف تنبیه تابع منادا و مرفوع (عطف بیان)

۴- گاهی اوقات حرف ندا از ابتدای منادا حذف می‌شود. در این حالت منادا از ساختار جمله بعد از آن (مخاطب بودن جمله و ...) قابل تشخیص است.

«رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً.»   «رَبَّنَا يَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا.»
 منادا فعل امر   مبتدا   خبر و   محلاً مرفوع

«صاحبُ القدرة لا ينسى المحرومين.»

مبتدا   خبر

«أُمَّهَاتُ لَاتَنْسِينَ تَرْبِيَةَ الشَّبَابِ.»

منادا

«حَافِظُ الْقُرْآنِ عَلَيْكَ الْعَمَلُ بِهِ.»

منادا

«رَبَّنَا أَنْتَ سَمِعْنَا مَنَادِيًّا يَنَادِي الْإِيمَانَ.»

منادا

«[يَا] [يَا] يَوْسُفُ [يَا] [يَا] أَيُّهَا الصِّدِّيقُ.»

منادا   منادا

۵- اگر در منادای مضاف، مضاف‌الیه «ی» متکلم‌وحده باشد، گاهی اوقات «ی» حذف شده و به جای آن کسره قرار می‌گیرد. در این حالت منادای مضاف و تقدیراً منصوب است.

يَا رَبِّي ← يَا رَبَّ ← رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا.

منادای مضاف و تقدیراً منصوب

یا ام! یا اولاد!

واو حالیه: «جاء الطالبُ و هو يضحك.»

نکته ۱: انواع واو } واو عطف: «وعدالله المؤمنین و المؤمنات جنات ...»

} واو قسم: جزء حروف جر است. والله / والتین / والفجر

نکته ۲: اگر فعل‌های مضاعف (فعل‌هایی که در حروف اصلی‌شان حرف تکراری وجود دارد) مجزوم شوند، در صیغه‌های ۱، ۴، ۷، ۱۳ و ۱۴ به‌جای ساکن، فتحه می‌گیرند.

تَفُكُّ ← فُكَّ

تَرُدُّ ← رُدَّ

يَفِرُّ ← لَمْ يَفِرَّ